

Språkrådets tilskuddsordning for å ta vare på lokale navn – bakgrunn for tiltaket og status etter seks år

Christian-Emil Ore

In Norway, onomastic fieldwork and the study of place names have a tradition back to the 19th c. In 20th c. numerous field work campaigns were undertaken and extensive collections were created. The last large project ended almost 40 years ago. This fact and the Norwegian ratification of the UNESCO charter for the protection of intangible cultural heritage in 2007, prompted the Norwegian Cultural Ministry to launch a funding scheme for the collection of local place names. The paper discusses the context for this decision. A digital registration system was ready in 2016 and in the same year, the first projects were funded. In the paper, the registered data are analysed and the experiences with the system are discussed. The database currently contains 126 000 detailed registrations. This is a substantial number, and the project can be considered a success. On the other hand, the number could have been higher. A reason for this is the lack of a good and user-friendly search interface and a nationwide organization taking care of data-sets from onomastic fieldwork.

Bakgrunn

Å sette navn på ting og steder i omgivelsene våre er vanlig og helt nødvendig for å kunne snakke om dem og å finne frem. Noen navn er gamle og nedarvede, mens andre er av nyere dato. Blant de sistnevnte finner vi kreative påfunn fra eiendomsutviklere som ofte erstatter stedsnavnene som ble brukt tidligere. Mange lokale navn er knyttet til bruken av et område. De forsvinner når bruken av området endres ved utbygging, nedlegging av lokal virksomhet som gårdsdrift og gjennom avfolking. En

slik endring av stedsnavn har alltid vært en pågående prosess, men har skutt fart de siste 150 årene i takt med de store samfunnsendringene.

I 2014 ga Kulturdepartementet Språkrådet i oppdrag å etablere en støt-teordning for innsamling av lokale stedsnavn. Bakgrunnen var at Norge i 2007 ratifiserte UNESCO-konvensjonen om vern av den immaterielle kulturarven (UNESCO 2003). Stedsnavn regnes som en del av en muntlig tradisjon. Dermed regnes de til den immaterielle kulturarven slik denne er beskrevet i artikkel 2 i konvensjonen. Konvensjonen nevner som relevante vernetiltak blant annet kartlegging, dokumentasjon, forskning og bevaring. I denne forbindelsen betyr bevaring fortsatt bruk, altså at en tradisjon holdes levende. Dokumentasjon av immateriell kulturarv er i motsetning til bevaring alltid materiell og hører dermed til den materielle kulturarven. Det kan synes paradoksalt, men all dokumentasjonen vi finner i språk-, navne-, etnologi- og folkloristikksamlinger er materiell kulturarv som dokumenterer immateriell arv. Kulturdepartementets oppdrag kan sies å være et ønske om å dokumentere det immaterielle for å sikre kunnskap om navnetradisjonen, men også for å støtte opp under navnetradisjoner som ellers vil dø ut. Et annet moment i Kulturdepartementets begrunnelse er det faktumet at det ikke har blitt gjort systematisk innsamling av stedsnavn siden 1980-tallet. Mye kunnskap om bruk av stedsnavn har gått tapt siden den gang. Universitetenes nedbygging av språk- og stedsnavnsamlingene over tid har heller ikke gjort situasjonen bedre, se for eksempel intervjuet med Tom Schmidt i Klassekampen (Larsen 2014) og Terje Larsens leder i *Nytt om Namn* nr. 67/68 (Larsen 2019).

Innsamling av stedsnavn

Det har vært samlet inn og systematisert stedsnavn i hvert fall siden det store arbeidet med 1886-matrikkelen. Oluf Rygh og andre etter Ryghs død brukte bakgrunnsmateriale fra matrikkelarbeidet til å gi ut serien *Norske Gaardnavne* (Rygh 1897–1936), i alt 20 bind inkludert registerbind og innledning. *Norske Gaardnavne* fokuserer som tittelen antyder, på gårds- og bruksnavn. Verket omfatter rundt 60 000 forekomster av gårds- og bruksnavn med i alt 200 000 forekomster av varianter med referanser til skriftlige kilder, stort sett fra 1723 og tidligere. Referansene er ofte bare et årstall, så en må lete litt i forordene til de ulike bindene for å finne kilden som skjuler seg bak årstallet. Mye av motivasjonen for arbeidet med å fastsette 1886-matrikkelens navneformer og serien *NG* var

å bygge bro tilbake til navneformene som eksisterte før påvirkningen fra dansk skriftspråk, se innledningsbindet til *NG* og ikke minst Gustav Indrebøs *Norsk Namneverk* (Indrebø 1927). Arbeidet kan sees som et ledd i å reetablere bruksdomener for norsk språk som var en viktig del av nasjonsbyggingen på 1800-tallet.

I senere innsamlinger har dette vært tonet ned, og utover 1900-tallet endret innsamlingsfokuset seg. For eksempel var Kåre Hoels fokus å utvide *NG* med nyere plassnavn og andre bebyggelsesnavn i Østfold (Hoel 1994–2020). Universitetet i Bergen har samlet inn og bygd opp en stor database over navn i Hordaland. Tilsvarende har Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane samlet inn og lagd en database med flere hundre tusen stedsnavn (Ølmheim 2008). I tillegg kommer innsamlinger gjort ved universitet og andre arkiv, se Helleland og Johannessen (2012) for en mer uttømmende liste. Men likefullt heter det i stortingsmeldingen *Mål og Mening* (St.meld. nr. 35 2007–2008) i avsnitt 8.3.3.4 *Innsamlings situasjonen i dag*:

Etter 1990 har det ikkje vore råd å finansiera nemnande innsamlingsarbeid, og det som likevel er samla, har skjedd i regi av interesserte amatørar under ei viss rettleiing frå vitskapeleg personale ved universitet og høgskular.

Dette ble skrevet for 15 år siden, men det har ikke vært noen landsomfattende innsamlingsprosjekter siden den gangen heller. Derimot er det gjennomført mange frittstående små og mellomstore lokale nyinnsamlinger eller digitaliseringer av eldre samlinger i regi av personer med ulik grad av navnefaglig kompetanse, se for eksempel Sætre (2022), Vang historielag (2019) og Vossestrand sogelag (2022).

Stedsnavnsinnsamlingen i regi av Språkrådets støtteordning er landsomfattende, men mange av de 68 delprosjekt kan strengt tatt sies å være gjennomført i regi av interesserte amatører under en viss rettleiing av navnefaglig personale.

Det finnes et prosjekt fra 1930-tallet som har klare likhetspunkter med Språkrådets innsamlingsprosjekt, nemlig Gustav Indrebøs såkalte skolebarnoppskrifter. Denne innsamlingen er lite kjent (Nes 1975). Begge prosjektene er basert på frivillig lokal innsats. Hos Indrebø er det skolebarna som samler inn navn fra gården der de bor, og skolelæreren som er den lokale kvalitetskontrollen. I Språkrådets prosjekt er det forutsatt at de lag

og grupper som mottar støtte, selv er ansvarlige for kvalitetssikringen, mens innsamlingen kan gjøres av personer med lokalkunnskap, men uten navnefaglig kompetanse.

Indrebøs innsamlingsstrategi var altså å bruke ufaglærte personer, skolebarn, med god kunnskap om svært lokale navn, såkalte smånavn. Prosjektet gikk ut på at det ble delt ut et skjema til skolebarn som bodde på gård. På dette skjemaet skulle de føre opp alle stedsnavnene de kjente på gårdens område. Først på hvert skjema var det trykt en instruks som ganske godt forklarer prosjektet. Registreringskategoriene er de samme som ved andre navnefaglige innsamlingsprosjekter. Men etymologi, preposisjonsbruk og dativformer er utelatt. Kildeproveniensen er implisitt, og kartfestingen er begrenset til bruksnivå. Skjemaet var trykt i en nynorskutgave og en bokmålsutgave, og det er den forklarende teksten fra bokmålsversjonen som er gjengitt nedenfor:

Skriv ned her alle navn som du vet på bruket deres! Spør gamle folk også! Skriv navnene slik de uttales i bygdemålet, og tilføy i parentes () etter hvert navn hvad det er for eksempel: Tyssa (fossende elv) Tosellin (bratt hammer), Rågna (vid slette), Klimin (berg), og Vemberne (gamle åkrer). Er der nogen gamle sagn om somme navn, så skriv sagnene tilslutt. [...]

[Kategorier:]

- A. Navn hjemme på gården.
- B. Navn i skogen eller utmarken.
- C. Navn på stølen og på fjellet.
- D. Navn opefter stølsveien og efter skogsveiene
- E. Navn i fjæra og ute på sjøen og vatn

Prosjektet ble gjennomført i store deler av landet, men ikke i østlandsfylkene, i Bergen eller i Finnmark. Ifølge Nes (1975) kom det inn skjema fra noe under 10 000 matrikelgårder eller knapt 27 % av matrikelgårdene i de fylkene der innsamlingen ble gjennomført. Nes skriver at det bare for Hordaland og Sogn og Fjordane kom inn 3000 lister med i alt 350 000 navneforekomster. Listene for Nordland og Troms samt 30 lister fra Etnedal i Oppland (!) ble transkribert og digitalisert i 1990-årene av Dokumentasjonsprosjektet (Kristiansen og Ore 1998), som artikkelforfatteren var faglig leder av. En optelling basert på det digitale materialet viser at det omfatter 3 300 lister med rundt 142 000 navneforekomster,

som er vesentlig mer enn de tidligere anslagene fra fagavdelingen i Tromsø, se Kristiansen og Ore (1998). Så samlet må skolebarnoppskriftene være et svært stort materiale. Men både papirmaterialet, som ligger lagret ved Universitetet i Bergen, og det digitaliserte materialet er lite utnyttet i forskning. Det ser altså ut til at skolebarnoppskriftene er lite kjent (Nes 1975), noe som også kan skyldes at Indrebø døde allerede i 1942 og var opptatt med andre ting de siste årene han levde. I de to tilfellene på bruk som jeg har kommet over, har lokale lister vært brukt for å undersøke om navnene fortsatt er kjent og i bruk, se Helleland (1978) og Larsen (2015).

Gjennom årene er det lagd et stort antall digitaliserte og papirbaserte samlinger på grunnlag av stedsnavnsinnsamlinger i Norge. Mye av dette kan ha gått tapt eller er på vei til å forsvinne på grunn av uklare ansvars- hold og mangel på klare tilbud om og greie rutiner for deponering i arkiv og samlinger. Dette tas også opp i stortingsmeldingen *Mål og mening* (St.meld. nr. 35 2007–2008), avsnitt 8.3.3.5 *Oppsummerende vurdering*:

I første omgang kan det vera aktuelt å setja av midlar til eit prosjekt for å registrera og kvalitetsvurdera dei stadnamnsamlingane som finst rundt om i landet, både i ulike samlingar og arkiv og på private hender.

Som et tilsvaer på de oppsummerende vurderingene i stortingsmeldingen søkte navnegranskerne ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo (ILN/UIO), med tilslutning fra Samarbeidsnemnda for namnegransking, om et pilotprosjekt for å kartlegge eksisterende samlinger og samordne eksisterende databaser. Videre ble det søkt om et pilotprosjekt for Hedmark, med eldre som arbeidsressurs, for å kartlegge, ta vare på og følge opp eksisterende innsamlinger med nye innsamlinger. Det ble også søkt om et tilleggsprosjekt for å teste ut et opplegg for georeferering av markeringer på manuskart og for å utarbeide en skisse for en overordnet virtuell database. Resultatene fra prosjektene er beskrevet i Helleland og Johannessen (2012). I rapporten finnes det en ganske detaljert beskrivelse av samlingene ved universitetene, en del fylkesarkiv og Statens kartverk. Men det mangler fortsatt en offentlig tilgjengelig og uttømmende liste over alle stedsnavnsinnsamlinger og det tilhørende materialet. Som koordinator av det praktiske opplegget for innsamlingene i regi av Språkrådet har jeg flere ganger fått henvendelse fra

personer med mindre, lokale samlinger som lurar på om disse kan registreres i systemet til Språkrådet. Det vil være en klar fordel om det fantes et nettsted med et samlingsregister der en kan melde inn slike samlinger etter hvert som en kommer over dem. Dette vil vel være en naturlig oppgave for Språksamlingene ved UiB, eventuelt Statens kartverk.

Kulturdepartementets bestilling

I stortingsmeldingen *Mål og mening* (St.meld. nr. 35 2007–2008) gir Kulturdepartementet svært klart uttrykk for at en der mener at det står dårlig til med ivaretagelsen av den kulturarven de tradisjonelle stedsnavnene representerer. I avsnitt 8.3.3.5 *Oppsummerande vurdering* i stortingsmeldingen står det for eksempel:

Dette inneber at det no hastar med å koma fram til ei løysing i spørsmålet om innsamling av stadnamn, og det hastar også med å få sentralt oversyn over materiale som er samla inn lokalt for å hindra at det skal gå tapt.

På bakgrunn av de klart uttalte bekymringene i stortingsmeldingen, anbefalingene i pilotprosjektrapporten (Helleland og Johannessen 2012) og Språkrådets vurdering av denne rapporten ga Kulturdepartementet Språkrådet i oppgave å sette i gang en stønadsordning for innsamling av stedsnavn. Formålet var, og er fortsatt, å hindre tap av kunnskapen om den immaterielle kulturarven som bruken av stedsnavn representerer (Kulturdepartementet 2014a). Det er verdt å merke seg at Kulturdepartementet i oppdragsbrevet understreket at det innsamlede materialet ville ha begrenset verdi

dersom ikkje materialet blir samla, registrert og gjort tilgjengeleg på ein måte som gjer at den språk- og kulturarven stadnamna representerer, kan utnyttast mest mogleg effektivt så vel i vitskapleg og anna fagleg verksemd som i eit breiare formidlingsarbeid for eit større publikum.

Kulturdepartementet ønsket å unngå at materialet som blir samlet inn under støtteordningen, blir liggende utilgjengelig slik tilfellet har vært med så mye annet innsamlet stedsnavnmateriale. Dette ble videre utdypet i departementets brev om oppstart av ordningen (Kulturdepartementet 2014b). Departementet forutsatte i oppstartsbrevet at ikke bare skal det nyinnsamlede materialet legges i en felles og åpent tilgjengelig database,

men at denne databasen også skal inneholde så mye så mulig av det allerede digitaliserte stedsnavnmaterialet i Norge. I 2014 så en for seg at en slik database skulle være en del av en landsomfattende virtuell database over stedsnavn slik det ble foreslått på Den 12. nasjonale konferansen i navnegransking i Oslo (Ore 2009).

Etter å ha fått oppdraget fra Kulturdepartementet henvendte Språkrådet seg til *Enhet for digital dokumentasjon* (EDD) ved Universitetet i Oslo for å få utviklet et egnet kartbasert registreringsystem. EDD er en videreføring av prosjektorganisasjonen bak *Dokumentasjonsprosjektet* (Kristiansen og Ore 1998), *Museumsprosjektet* (Ore og Ragnsæter 2007) og var ansvarlig for infrastrukturen for prosjektet *Norsk Ordbok 2014*, se *Norsk Ordbok 2014* (2022). EDD har omfattende erfaring med å utvikle databaser for navnegransking, for eksempel for Norske Gaardnavne, Herredsregisteret, Bustadnamnregisteret, diverse kartsamlinger og Skolebarnoppskriftene for Nordland og Troms, se oversikten i Ore (2022).

En kompliserende og nesten ødeleggende hendelse var at ILN/UIO på samme tid (i 2014) vedtok at alle språk- og navnesamlingene ved instituttet skulle avvikles, se Vikør (2016) for en faglig gjennomgang og kritisk vurdering av instituttets begrunnelse. Men som vi vet ble det høsten 2015 bestemt at språksamlingene skulle flyttes til Universitetet i Bergen (Strand 2015). Ved at UiB sa seg villig til å overta ansvaret for samlingene, unngikk en en kulturhistorisk katastrofe.

Den usikre situasjonen til tross, registreringsverktøyet ble likevel utviklet av EDD, og det ble lagd slik at dataene kunne lenkes inn i de eksisterende databasene som tidligere var lagd for navnegranskerne slik Kulturdepartementet forutsatte. Registreringssystemet ble ferdigstilt og tatt i bruk våren 2016. Det har siden blitt videreutviklet basert på tilbakemeldinger fra registreringsgruppene. Men utviklingen av det felles, lett tilgjengelige grensesnittet til de nyregistrerte dataene og de eldre samlingene ble stilt i bero på grunn av nedleggelsen av språk- og navnesamlingene i Oslo. ILN/UIO mente at dette ikke var en oppgave som de skulle bruke ressurser på, og det har tatt tid å komme i gang i Bergen. Så inntil videre er det bare det enkle åpne grensesnittet basert på registreringsapplikasjonen som gir tilgang til registreringen (EDD 2022). Men på jubileumskonferansen *Norsk stadnamnarkiv 100 år* i oktober 2021 ble det vist en lovende prototype på et slikt felles grensesnitt som kan omfatte navnemateriale registrert i regi av Språkrådets ordning.

Registreringssystemet har altså blitt drevet videre i Oslo, men det og dataene vil i 2022 bli overført til *Språksamlingane* ved Universitetet i Bergen og vil inngå i samlingene der. I resten av denne artikkel vil det bli redegjort for hvordan prosjektet har utviklet seg siden 2016, hva slags data som har blitt registrert, og hvilke erfaringer som er gjort.

Erfaringer med registreringsprosjektet

En forutsetning fra Kulturdepartementet var at innsamlingen skal følge navnefaglige prinsipper. Registreringsskjemaet som brukes i systemet, ble satt opp i samarbeid med Språkrådet og navnegranskerne ved UiO. Det følger et standard oppsett for navneinnsamling: For det første skal det navnsatte objektet kartfestes (georefereres). Videre skal det registreres språk (finsk, kvensk, norsk, samisk), en normalisert form og oppskrivners navneform, det vil si den lokale formen, og om mulig skal en også gjengi uttalen med lydskrift eller lydopptak. Preposisjon og eventuell dativform skal oppgis, men her har en nok tenkt spesielt på norske navn og følger tradisjonen i norsk navnegransking. Hvilken relevans preposisjon og dativform har for finske, kvenske og samiske navn er uklart. Men disse to feltene er ikke fylt ut for noen av de om lag 1400 ikke-norske navneregistreringene i databasen, så det bør vurderes om registreringsskjemaet bør gjøres mer språkspesifikt. En full oversikt over registreringsfeltene er vist i figur 1. Ser en bort fra preposisjon, dativformen og lydskrift, er det som skal registreres, ganske likt det Indrebø ba skolebarna om.

Utenom kartreferanse (georeferering) og oppslagsform er det ingen av feltene som er obligatoriske. Det burde det kanskje ha vært for å sikre en navnefaglig god registrering med fullstendige opplysninger. Men selv uten slike felt som må fylles ut for å komme videre, har det kommet en god del tilbakemeldinger om at registreringsskjemaet er for oppfattende, at det er vanskelig å fylle ut, og at det tar for lang tid å gjøre det. Mange ønsker seg nok et system der en bare klikker på kartet og skriver inn en lokal navneform og eventuelle utfyllende opplysninger i et ekstra kommentarfelt. Det er slik navnene registreres i for eksempel innsamlingen til Vang historielag (2019) og Vossestrand sogelag (2022). Dette viser viktigheten av god opplæring for å motivere registratorene og de ansvarlige slik at de forstår hensikten med de ulike feltene. Men det krever ekstra ressurser.

Figur 1. Hva som kan registreres. Kartfesting og oppslagsform er obligatorisk.

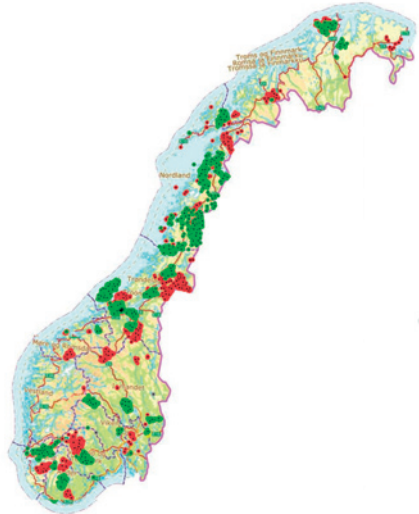
En gjennomgang av de om lag 126 000 registreringene viser at de fleste feltene likevel blir brukt. For 97 % av registreringene er feltet oppskriverform fylt ut. Videre har 92 % med lokalitetsbeskrivelse og 80 % har med preposisjon. Dativ er angitt bare i 22 % av registreringene. Det er ikke urimelig tatt i betraktning av at aktiv bruk av dativ er i sterk tilbakegang og uansett ikke er aktuell i mange områder selv om en går 100 år tilbake i tid. I Stranda, Lesja, Dovre og Sunndal har 95 % av registreringene dativform. Hemsedal har 91 % dativregistreringer. Midtre Gauldal og Inderøy har rundt 86 %, mens Steinkjer har 44 %. Snillfjord og Trondheim har 14 %, mens Klæbu pussig nok bare har 1 %. Ellers har Gjøvik 18 % og Ringsaker 86 %. Disse 13 kommunene har 99 % av alle dativregistreringene i databasen. Det samsvarer godt med utbredelsen av dativ. En skal også huske på at utvalget av kommuner henger sammen med interessen for å registrere stedsnavn. Der interessen er stor, kan en også forvente en bedre kunnskap om stedsnavn.

Som registreringsskjemaet i figur 1 viser, ber en også om proveniens, det vil si navn og fødselsår på informanten og navn og årstall for når opplysningene ble notert (skrevet opp). Her stilles det større krav til deltakerne i prosjektet og til grunnlagsmaterialet. Gamle lister kan ofte mangle noen av disse opplysningene. I en del av registreringsprosjektene skriver deltakerne av lister og kortsamlinger lagd på grunnlag av feltmateriale

fra tidligere prosjekter. Det er kanskje for mye forlangt at en alltid skal gå tilbake til originalene som dessuten kan være tapt. Slik manglende proveniens er for øvrig også observert i universitetenes egne samlinger. Men tallene viser at de fleste stedsnavnregistreringene er kildefestet: 97 % av registreringene har med oppskrivners navn, og 92 % har både oppskrivners navn og året registreringen ble gjort. Det er 90 % som har navn på både informant og oppskriver, mens det er bare 79 % som har alle fire kategoriene utfyllt. Spesielt ser det ut til at fødselsåret til informanten ikke alltid er kjent. Å finne frem til det er ikke alltid mulig, og det er en av de opplysningene som lettest kan gå tapt i redigering og raffinering av eldre innsamlet materiale.

Å lage redigerte lister basert på eldre innsamlinger er ikke ideelt og bør unngås. Men hva skal en så gjøre der originaldataene ikke lenger finnes, eller der det er altfor kostbart å skrive av originalmaterialet på nytt? Det har kommet flere henvendelser fra folk som har allerede digitalisert materiale i form av Excel-ark og enkle databaser. Hvilke krav skal en stille til dette materialet? Det er åpenbart at det trengs en veiledningstjeneste for behandling av data om stedsnavn.

Status	Antall registreringer	
Under Arbeid	39 620	■
Til korrektur	3 969	■
Ferdig	69 807	■
I alt	113 564	

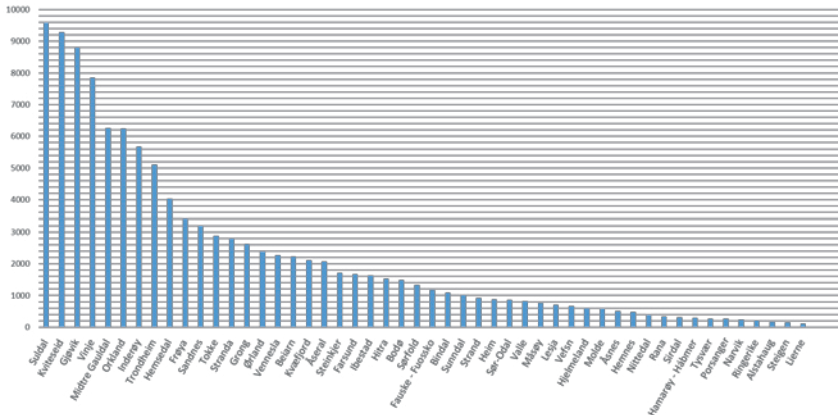
Figur 2. Alle navneregistreringene plottet på kart, tall fra oktober 2021.

I tillegg til de tradisjonelle navnefaglige kategoriene er det åpnet for å registrere lyd, bilde og video som dokumentasjon av navnet, det navnsatte objektet og andre forhold knyttet til navnet og stedet. I registreringssystemet er det gjort på den enklest mulige måten slik at en ikke trenger å registrere metadata om forfatter, fotograf, opptakssted, rettigheter og annet. I en ideell verden burde det vært tatt med, men en kommer da raskt inn på GDPR-direktivets reguleringer av personopplysninger (GDPR 2022). Om lag 12 % av registreringene har slike ekstra mediefiler, mens 20 % har lydskrift. Det er som oftest ikke brukt IPA (International Phonetic Alphabet) eller en annen lydskriftstandard som Johan Storms Norvegia, men bare tillempet normalskrift. En kunne ønske seg at lydskriftfeltet var mer brukt, men det krever mer av innskriverne. Lyd-, bilde- og videodokumentasjonen er bare ment som et ekstra tilbud, og som oftest vil det ikke foreligge slik dokumentasjon. Det gjelder spesielt for registreringer som stammer fra tidligere innsamlinger og lister.

I figur 3 ser vi hvordan antallet registreringer fordeler seg på de 50 kommunene som har mer enn hundre registreringer. I et fåtall av disse kommuner er det mange registreringer, mens i over halvparten av dem er det under 1000 registreringer. Figuren viser ikke antallet stedsnavn som finnes i kommunene, men den viser en oversikt over interesse, innsats og kapasitet i de ulike registreringsprosjektene. Nå skal det sies at noen registreringsgrupper har skrevet av eksisterende innsamlinger, og de er dermed kommet noe lettere fra det, mens andre har drevet aktivt innsamlingsarbeid. I en ideell situasjon burde søylene i figur 3 hatt en jevnere høyde.

En navneregistrering er en pakke med informasjon som er koordinatfestet (georeferert). Det var fra begynnelsen av et ønske om at det til enhver slik registrering skulle knyttes informasjon om fylke, kommune, gårds/bruksnavn og matrikkelnummer for gård/bruk. Det er en funksjon som har mistet litt av meningen etter digitaliseringen av karttjenestene. Men det er fortsatt en grei måte å søke i og systematisere materialet på. En kompliserende faktor er kommune- og regionreformen fra 2020. Matrikkelnumrene ikke er konstante. Det gjør at vi i tillegg til dagens inndeling må ha med fylke- og kommuneinndeling fra før 2020. Fra 2024 kan det bli en rekke nye endringer. Matrikkelen er for øvrig et register over teiger og hvilke(t) bruk teigen er eiermessig knyttet til. Spesielt kan utmarksteiger og teiger på setre ha mange eierbruk med forskjellige navn

og gårdsnummer. Omvendt trenger ikke gårds/bruksnummer identifisere bare ett geografisk sted. Så det sikreste er koordinatfesting, men det er ikke så lett å søke etter koordinater med et tradisjonelt tekstbasert søkeskjema. Her trenger en et interaktivt kartgrensesnitt der en kan trekke opp polygoner for å angi og begrense søk.

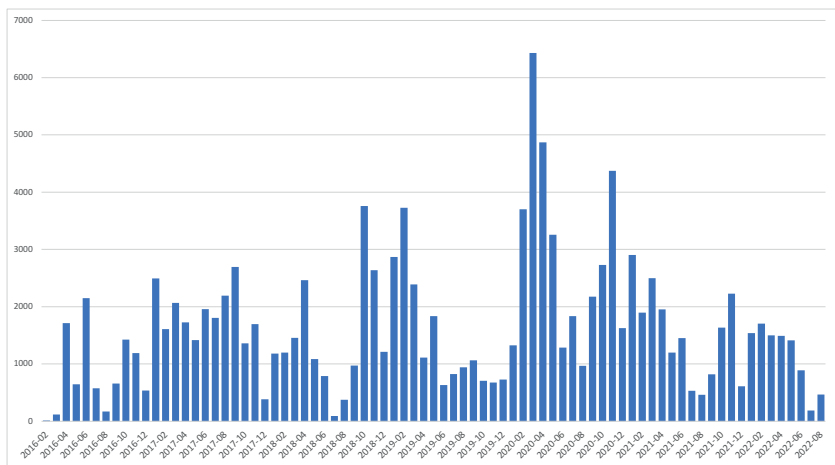

Figur 3. Antall registreringer for de 50 kommunene med flest registreringer.

Ved utgangen av august 2022 var det om lag 126 000 navneregistreringer i databasen. Det er 13 000 flere enn ved jubileumskonferansen i oktober 2021. Figur 4 viser utviklingen siden registreringsarbeidet startet i 2016. Figuren viser at det er en ujevn registreringsaktivitet gjennom det enkelte året. Om sommeren og rundt nyttår er det redusert aktivitet i forhold til månedene rundt. Det ser ut til at aktiviteten gikk kraftig opp ved begynnelsen av pandemien, men har gått ned etterpå. I de fem første månedene av 2022 har den holdt seg på et jevnt nivå, men på et lavere nivå enn i samme periode i 2021. Det kan tyde på at interessen kan være i ferd med å dabbe av. Det er bekymringsfullt.

Det kan være flere grunner til dette. En vesentlig grunn er at det ikke finnes noen fullgode fremvisningssystemer for dataene. En har bare det åpne grensesnittet, som er basert på registreringsapplikasjonen, til å søke i registreringene, og det kan oppleves tregt og lite tilfredsstillende. Om en skal sette det på spissen, så er det greit å registrere informasjonen, men

det er kronglete å hente dem frem igjen. Denne mangelen på et godt fremvisningssystem kan forklare at det finnes flere egne lokalt utviklete løsninger, se for eksempel en artikkel i Kvinnheringen (Sætre 2022). Så det er viktig å få til et raskt og enkelt grensesnitt enten via den nye fellesapplikasjonen til Språksamlingane ved UiB, gjennom å etablere en karttjener (WMS, Web Map Service) eller gjennom et såkalt kartlag knyttet til Kartverkets tjenester. Om dette gjøres ordentlig, vil navnedataene kunne hentes fra en sentral database og vises frem i ulike lokale løsninger.

Figur 4. Antall nye registreringer pr måned fra januar 2016 til august 2022.

Hva nå?

Å få tilgang til innsamlet materiale er et utbredt problem som på ingen måte er begrenset til navnegransking. Et klassisk eksempel er et så ulikt fagfelt som systematisk biologi og biodiversitet. Universitetsmuseene og andre naturhistoriske museer har siden 1800-tallet samlet inn materiale og gjort registreringer av arter i felt. I tillegg har aktive feltbiologer donert samlingene sine. Det har opp gjennom årene vist seg vanskelig å få tilgang til alt dette materialet om en ikke oppsøkte museene. Det fantes ingen landsdekkende (digital) oversikt. Dette var en sterkt medvirkende årsak til at Kunnskapsdepartementet i 2005 besluttet å opprette Artsdatabanken for biologisk mangfold i Norge (Artsdatabanken 2022).

For stedsnavn har vi allerede Kartverkets *Sentralt stedsnavngregister* (SSR). SSR er Norges nasjonale register for skrivemåten av stedsnavn i offentlig bruk. Det inneholder også navnevedtak og former som ikke er godkjente for offentlig bruk. Men Kartverket har ikke ansvar for å ta vare på navneinnsamlinger, verken digitale eller fysiske. Det har heller ingen andre institusjoner. Så om en ikke finner en god løsning, kan feltnmateriale og annen systematisert informasjon om stedsnavn ha en utrygg fremtid, og det som ikke går tapt, vil være vanskelig tilgjengelig. Vi trenger derfor en Stedsnavndatabank i Norge. Språksamlingane ved UiB er en opplagt kandidat for en slik stedsnavnsdatabank. Ved Språksamlingane har en allerede lagd en prototype for et felles grensesnitt til ulike navnesamlinger basert på den finske stedsnavnstjenesten *Nimisampo* (Nimisampo 2022). Men det holder ikke bare å ha et felles grensesnitt. En slik organisasjon må også ha kapasitet til å ta imot og bevare lokale navnesamlinger både fysisk og digitalt. Men det vil kreve ekstra ressurser, og det er, som vi vet, ikke lett å få. Så her kreves det at alle gode krefter går sammen om en konstruktiv løsning på denne oppgaven.

Referanser

- Artsdatabanken <https://snl.no/Artsdatabanken> (lest 20.05.2022).
- EDD 2022: <https://www.edd.uio.no/navneregistrering/aapen/hovedside.html> (lest 29.08.2022).
- GDPR 2022: General Data Protection Regulation, <https://gdpr-info.eu/> (lest 28.08.2022).
- Hoel, Kåre 1994–2021: *Bustadnavn i Østfold 1–20*. Utgitt av Margit Harsen og Tom Schmidt. Oslo: Novus.
- Helleland, Botolv og Johannessen, Ole Jørgen (red.) 2012: *Hedmarksprosjektet, sluttrapport til Kulturdepartementet (førebels versjon)* <https://www.norsknamelag.no/Litteratur/Hedmarksprosjektet%20Sluttrapport%20til%20Kulturdep%20%2066%20doc.pdf> (lest 23.08.2022).
- Indrebø, Gustav 1927: *Norsk Namneverk*. Oslo: Olaf Norlis forlag.
- Kristiansen, Nina og Ore, Christian-Emil 1998: *Dokumentasjonsprosjektets sluttrapport*, <https://www.dokpro.uio.no/sluttrapp.pdf> (lest 20.05.2022)
- Kulturdepartementet 2014a: *Oppdragsbrev til Språkrådet om forvaltning*

- av ny tilskotsordning til innsamling og registrering av stadnamn ref. 2014/01373.
- Kulturdepartementet 2014b: *Tilskotsordning til innsamling og tilgjengeliggjering av stadnamn – igangsetjing* ref. 14/1373.
- Larsen, Dag Eivind Undheim 2014: *Den siste stedsforsker*, Klassekampen 08.07.2014. <https://klassekampen.no/utgave/2014-07-08/den-siste-stedsforsker> (lest 27.08.2022).
- Larsen, Iris Aarvik 2015: Stedsnavn langs Åfjorden. Levende og utdøde navn fra Selnes til Rånes. Masteroppgave, NTNU. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2379840>.
- Larsen, Terje 2019: Stadnamn i motvind? *Nytt om namn* 67/68: 5–6.
- Nimisampo (2022): <https://nimisampo.fi/en> (lest 20.05.2022).
- Nes, Oddvar 1975: Ei halvgløymd stadnamnsamling. *Språknytt* 1975(2): 9–11 https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/Eldre/Ei_halvgloeymd_stadnamnsamling/.
- Norsk Ordbok 2014 2022: <http://no2014.uib.no/perl/ordbok/no2014.cgi> (lest 20.05.2022).
- Norske stedsnavn|stadnamn 2022: <https://toponymi.spraksamlingane.no/nb/app> (lest 20.05.2022).
- Ore, Christian-Emil og Ragnsæter, Oddrun 2007: *Museumsprosjektets slutt-rapport*, Oslo 2007, https://www.muspro.uio.no/Sluttrapport_muspro.pdf (lest 20.05.2022).
- Ore, Christian-Emil 2009: En felles virtuell database for stedsnavn. *Nytt om namn* 50: 37–40.
- Ore, Christian-Emil 2022: *Om stedsnavnsdatabasene*, <https://www.dokpro.uio.no/stedsnavn.html> (lest 28.08.2022).
- Rygh, Oluf mfl. 1897–1936: *Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision*. Kristiania/Oslo: Fabritius.
- St.meld. nr. 35 2007–2008 *Mål og mening — Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/> (lest 23.08.2022).
- Strand, Hilde Kristin 2015: Språksamlingane hamnar i Bergen. *Uniforum* 23.11.2015. <https://www.uniforum.uio.no/nyheter/2015/11/spraksamlingane-hamnar-i-bergen.html> (lest 27.08.2022).
- Sætre, John Karl 2022: Johan Feet digitaliserer lokalhistorisk stadnamngull. *Kvinnheringen* 15.3.2022: 10–11.

UNESCO 2003: <https://ich.unesco.org/en/convention#part3>
(lest 23.08.2022).

Vikør, Lars S. 2016: Språkdokumentasjon og språkforskning. To sider av same sak, eller to saker? Helene Urdland Karlsen, Lars S. Vikør og Åse Wetås (red.), *Livet er Æve, og evig er ordet. Festskrift til Norsk Ordbok 1930–2016*, 105–131. Oslo: Samlaget.

Vang historielag 2019: <https://vang-historielag.no/2019/01/30/registrering-av-historsike-navn-velkommen-til-dugnad-vi-trenger-din-hjelp/>
(lest 25.08.2022).

Vossestrand sogelag 2022: *Stadnamnprosjektet på Vossestrand*.
<https://www.vossestrand.no/stadnamn.htm> (lest 25.08.2022).

Ølmheim, Per Arvid 2008: *Frå Gygrekjeften til Gygrarøvi. Ei nettreise i natur og kultur*. Leikanger: Sogn og Fjordane fylkeskommune.